



## CONSTRUCTION MAPPING INDICATORS, UNITS AND METHODS OF REPRESENTATION

**Galibjon Qarzhovov**

Master's student

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: [golibjon16@gmail.com](mailto:golibjon16@gmail.com)

**Asomberdi Egamberdiyev**

PhD, Professor

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

Tashkent, Uzbekistan

---

### ABOUT ARTICLE

---

**Key words:** Construction capital construction, construction product, construction industry, cartographic research method, map, atlas

**Abstract:** The article describes the classification of construction maps, mapping indicators, units and methods of representation.

**Received:** 12.12.22

**Accepted:** 14.12.22

**Published:** 16.12.22

---

## QURILISHNI XARITAGA OLIISH KO'RSATKICHLARI, BIRLIKLARI VA TASVIRLASH USULLARI

**G'olibjon Qorjovov**

Magistratura talabasi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti

Toshkent, O'zbekiston

E-mail: [golibjon16@gmail.com](mailto:golibjon16@gmail.com)

**Asomberdi Egamberdiyev**

PhD, Professor

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti

Toshkent, O'zbekiston

---

### MAQOLA HAQIDA

---

**Kalit so'zlar:** Qurilish, kapital qurilish, qurilish mahsuloti, qurilish industriyasi, kartografik tadqiqot usuli, xarita, atlas.

**Annotatsiya:** Maqolada qurilish xaritalarining tasnifi, xaritaga olish ko'rsatkichlari, birliklari va tasvirlash usullari yoritilgan.

---

## СТРОИТЕЛЬНЫЕ КАРТОГРАФИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ, ЕДИНИЦЫ И СПОСОБЫ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ

**Галибжон Каржовов**

студент магистратуры

Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека

Ташкент, Узбекистан

E-mail: [golibjon16@gmail.com](mailto:golibjon16@gmail.com)

**Асомберди Эгамбердиев**

PhD., профессор

Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека

Ташкент, Узбекистан

### О СТАТЬЕ

<b>Ключевые слова:</b> Строительство, капитальное строительство, строительныства, стройиндустрия, картографический метод исследования, карта, атлас.	<b>Аннотация:</b> В статье рассматриваются классификация карт, строительца, показатели, картографирования, единицы и способы изображения.
--	---

### KIRISH

Qurilish xaritalari uchun katta miqdordagi ko'rsatkichlar xos. Aytish mumkinki, qurilish - iqtisodiy jihatdan aholining barcha qatlamlarini qiziqtiradigan eng "demokratik" tarmog'idir.

Qurilish xaritalarini mavzuyi bo'yicha 4 ta asosiy guruhni ajratish mumkin. [5, 132-b.]

- 1) qurilishning rivojlanishi sharoitlari va omillari xaritalari;
- 2) kapital qurilish xaritalari;
- 3) qurilish va montaj tashkilotlari xaritalari;
- 4) qurilish majmualarini hududiy tashkil etish va tarkibi xaritalari.

### ASOSIY QISM

Birinchi guruh xaritalari mintaqada qurilishni hududiy tashkil etishga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi, qurilish ishlarini olib borishdagi tabiiy va iqtisodiy shart-sharoitlarining umumiy tavsifini beradi. Kapital qo'yilmalarni rejalashtirish bosqichida loyiha-qidiruv ishlarini amalga oshirishda va qurilish jarayonini tashkil etishda turli mintaqalarda bir xildagi obyektlarni qurilish qiymati bir xil bo'lmaydi, mehnat unumdorligi esa mavsum va joyga bog'liq holda farqlanadi. Tabiiy sharoitning o'ziga xosligi qurilishni qiyinlashtiruvchi va, demakki, qimmatlashtiruvchi tabiiy omillar yig'indisi bo'yicha hududni rayonlashtirish xaritalarida tasvirlanadi. Qurilishning tabiiy sharoiti nuqtai nazaridan hududni tabaqalashgan baholash metodikasi Dvorkin-Sventek (1974 y. ) va boshqalarning ishlarida ishlab chiqilgan.

Joyning iqtisodiy sharoitlarini hudud aholisi tavsifi va transport taminlanganligi bilan birga, xaritada tasvirlash xaritalashtiriladigan rivojlantirish va joylashtirish chizmasini ishlab chiqish uchun zarur. Qurilish materiallari, detallarining ko'plab turlarini ishlab chiqish mineral qurilish

xom ashyosiga asoslanadi. Bunday turdagi konlar xaritalari ko'p uchraydi. Ularda, odatda, tegishli foydali qazilma turi ko'rsatilib, zaxiralari, miqdori va ulardagi xom ashyoning qo'llanilish sohasi, shuningdek kondan foydalanish to'g'risidagi ma'lumotlar beriladi. Qurilishni xaritalashtirishda pul birligida ifodalanadigan qiymat ko'rsatkichlari kabi natural ko'rsatkichlar ishlatiladi. Xaritalashtirishning ayrim obyektlari (ishlab chiqarish mobil fondlari) mashinalar turlari, ularning quvvati va h. k. bo'yicha ham qiymat, ham natural ifodalarida ko'rsatish mumkin. Atlaslarda natural ko'rsatkichlar qurilish materiallari sanoati xaritalarida ko'proq ishlatiladi

Xaritalashtirish uchun qurilish sohasi ko'rsatkichlari: mulkchilik shakllari bo'yicha faoliyat ko'rsatayotgan qurilish tashkilotlari soni;"qurilish" faoliyati turlari bo'yicha bajarilgan ishlar hajmi:binolarni foydalanishga topshirish (shu jumladan, turar-joy, sanoat qishloq xo'jaligi, o'quv va boshqa maqsaddagi); qurilgan kvartiralar soni va ulaning o'rtacha o'lchamlari; obodonlashtirilgan turar-joy fondi salmog'i; tashkilotlar asosiy fondlari tarkibi; qurilish texnikasi parki mavjudligi va holati; qurilish faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlar asosiy kapitaliga investitsiyalar: tarmoqda bandlar miqdori. Keyingi yillarda muhim va qiziqarli ko'rsatkich mulkchilik shakllari bo'yicha qurilish tashkilotlarining taqsimlanishi hisoblanadi.

Qurilishni xaritalashtirishda ko'rsatkichlar va modellashtirish orasida bu parametrlardan foydalanib turli tizimlarni tanlash imkoni katta. Masalan, xaritada har bir qurilish korxonasida to'rtta ko'rsatkich asosiy fondlar qiymati, yalpi mahsulot, kapital qo'yilmalar hajmi va korxonalarda bandlar soni kombinatsiyasi sifatida diagrammalarni tasvirlash mumkin. Diagrammalar ichki tuzilishi juda turlicha: bir holatda mehnat talab mahsulot chiqarish mehnat resurslariga talabni oshirsa mahsulot hajmi esa kam bo'lishi; boshqa holatda avtomatlashgan korxonada bandlar soni katta emas, asosiy fondlar qiymati va mahsulot hajmi sezilarli katta bo'lishi mumkin. Har bir korxonaga uchun olingan tavsiflarni tahlil qilib, qurilish punktlari tipologiyasini berish, aniq korxonaga rivojlanish dinamikasini kuzatish mumkin.

Atlasda qurilish materiallari, detallari va konstruksiyalari berilganda har bir material turini alohida xaritada, legendani esa bittada berish mumkin. [5, 124-b.].

Qurilishni kartografik tasvirlashning asosiy usuli belgilar usuli bo'lib,

u joyda tarmoq obyektlari joylashuviga to'la javob beradi. Turli o'lchamdagi belgilar bilan turli birliklarda (tonna, kub metr, pogon metr, dona) o'lchanadigan, chiqariladigan mahsulot turlari bo'yicha korxonalarining ishlab chiqarish quvvatlari tasvirlanadi. Chiziqli cho'zilgan inshootlar uchun (masalan, qurilayotgan quvurlar) chiziqli belgilar usuli ishlatiladi. Alohida xollarda, masalan, meliorativ qurilishda areallar usulini ishlatgan ma'qul. Qurilishni xaritalashtirish asosan kompleks va milliy atlaslarda keltirilgan. Alohida nashr etilgan qurilish xaritalari juda kam. Ularning ko'pchiligi idoraviy operativ-ma'lumotnoma xarakteriga ega.

Sifatli fon usuli bilan qurilish qumi va qurilish toshining ikki turi konlaridagi istiqbolli maydonlar ko'rsatilgan; harfli indekslar bilan sermahsul jinslar turli majmualari tarqalish areallari ajratilgan. Qidiruv-razvedka ishlarini o'tkazish uchun tavsiya etiladigan rayonlar hamda qurilish toshi ehtimoliy konlari rayonlari qo'shimcha tarzda shtrixovka bilan ajratilgan. Xaritada murakkab tuzilishdagi belgilar bilan ishlab chiqarish va istemolining mavjud va taklif etiladigan hajimlari ko'rsatilgan. Xaritaga qo'shimcha toshli qurilish materiallari zahiralari va qazib olish, shuningdek mamlakat iqtisodiy rayonlari bo'yicha ularga ehtiyoj tushirilgan, ularning yetishmovchiligi yoki ortiqchaligi, iqtisodiy rayonlar orasidagi yuk oqimining asosiy yo'nalishlari va hajmi hamda ularning (yuk oqimining) ko'zda tutilgan o'zgarishlari ko'rsatilgan.

Hozirgi paytda xaritadan Rossiyada qazib olish tarmoqlarining rivojlanish dinamikasini o'rganishda foydalanish mumkin. Qurilish faoliyatining rivojlanish sharoitlarini baholash xaritalari uchun yangi syujetlar omillar guruhi bilan belgilanadi. Ular orasida ijtimoiy-demografik, umumiqtisodiy, shaharsozlik, ekologik va boshqalar ajratiladi. Sintetik tipologik xaritalarda bazan faqat alohida aholi punktlari (markazlar) qurilish salohiyatini ko'rsatadi va tarmoqning hududiy tavsifini bermaydi.

Tipologik xaritalar qurilish-montaj ishlari hajmi bilan birga ayrim muhim belgilar: qurilish faoliyati yo'nalishi (ixtisoslashuvi) va mavjud aholi joylashuv tizmidagi qurilishni joylashtirish xarakterini aks ettirishi zarur. Ikkinchi guruh - kapital qurilish xaritalari qurilishning hududiy jihatlarini ko'rsatadi, ya'ni mintaqaning qurilish mahsulotiga ehtiyoji va uni ishlab chiqarishga ketgan xarajatlarning hududiy tabaqalanishi to'g'risida tasavvur beradi. Eng avvalo, bu xaritalashtiriladigan hudud qurilish obyektlari xaritalari bo'lib, ularning joylashishi, parametrlari va tayyorgarlik holatini ko'rsatadi. Atlaslar xaritalari kapital qo'yilmalar hajmi, qurilish tarmoqlari va ishlab chiqarish ahamiyatidagi kapital qo'yilmalar tarkibi bo'yicha qurilish punktlari faoliyatining to'liq tavsifini beradi, uning obyektlarining hududiy uyg'unligi tiplarini ko'rsatadi.

Qurilish obyektlarining turlari xaritada ularning tarmoq jihatdan mansubligi, funksional maqsadi, qurilish muddatlari bo'yicha tasvirlanishi mumkin. Xaritalarda yangi qurilishlar kabi, kengaytirilayotgan va rekonstruksiya qilinayotgan korxonalar ham ko'rsatiladi. Asosiy tasvirlash usuli belgilar hisoblanadi. Kapital qo'yilmalarni xaritalashtirishni ma'muriy-hududiy birliklar shaharlar va mintaqalar bo'yicha amalga oshirish maqsadga muvofiq. Bunda asosiy tasvirlash usuli kartodiagrammalardir.

Kapital qo'yilmalar tarkibi, eng avvalo, xarajat turlari bo'yicha berilishi kerak. Operativ-ma'lumotnoma xaritalashtirishda kapital qo'yilmalar tarkibini tasvirlash kapital qo'yilmalarning iqtisodiy-statistik tahlilini o'tkazish amaliyotida keng qo'llaniladigan guruhlash (Iqtisodiy ahamiyati, yo'nalishi, xo'jalik tarmoqlari, idoraviy mansubligi, moliyalashtirish manbalari va boshqa belgilari) bo'yicha amalga oshirilgani ma'qul.

Keyingi, uchinchi guruh - qurilish mahsulotini yaratadigan qurilish va montaj tashkilotlari xaritalaridir. Bu uning ishlab chiqarish asosini tashkil etuvchi tashkilotlardir: trestlar, boshqarmalar, kombinatlar, birlamchi qurilish tashkilotlari. Ularni xaritalashtirishda asosiy ko'rsatkich bo'lib, tashkilotlar quvvati sifatida qaraladigan qurilish-montaj ishlari hajmi xizmat qiladi. Biroq, qurilish mahsuloti g'oyatda xilma-xil bo'lganligidan quvvatni ifodalovchi yanada mukammalroq, o'z mazmuniga ko'ra majmualiroq ko'rsatkichni topishga harakat qilinmoqda. Xaritada tarkibiga o'nlab turli xil tashkilotlar, korxonalar, xo'jaliklar kiradigan yirik hududiy idoraviy qurilish birlashmalari tuzilishi va pog'onaliqligini ko'rsatish imkoni yo'qligidan atlaslarda qurilishni boshqarish chizmasi beriladi.

### XULOSA

Qurilish majmui tarkibi va hududiy tashkil etish xaritalari murakkab tuzilmalar qurilish industriyasi, qurilishni materiallar va buyumlar bilan ta'minlaydigan qurilish materiallari sanoati, sanoatning elementlarini boshqarish organlarini o'z ichiga olgan tarmoqlararo hududiy qurilish majmuiga kartografik tavsif berishi lozim. Bu mavzu atlasda boshlang'ich yoki, aksincha yakuniy bo'limda joylashtirilgan obzor sintetik xaritada ochib berilishi mumkin. Birinchi navbatda maxsus mazmunning asosiy elementlari - tugunlar va rayonlar ajratiladi.

Ularni alohida xaritaga tushirishda mavzusi va maqsadi bo'yicha yaqin qurilish punktlari, ba'zan qurilish to'plangan tugunlar va rayonlar tiplarining sintetik xaritasi yaratiladi. Bunday xaritalar alohida qurilish punktlari va mintaqa qismlari bo'yicha qurilishga integral tavsif beradi hamda atlasning oldingi xaritalari asosida ishlab chiqiladi.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Евтеев О. А Проектирование и составление социально-экономических карт. Учебник. М. :Изд-во МГУ, 1999. 224 с
2. Жмойдяк Р. А Социально-экономическая картография (Электронный ресурс):курс лекций. -Минск:БГУ, 2011. -91 с
3. Мирзалиев Т.,Сафаров Э. Ю., Эгамбердиев А., Қорабоев Ж.С Атлас картографияси.-Тошкент. “Университет”, 2015.-248 б.
4. Ибраимова А. А Сациал – иқтисодий картография. Ўқув қўлланма. –Тошкент, 2020. -300 б.
5. Egamberdiyev A., Mo'minov,A.A., Uvrayimov,S.T. Ijtimoiy-iqtisodiy kartografiya [Matn] : O'quv qo'llanma – Toshkent “InfoCapital Group”,2021.-192 b.